

◆ Dəyərlərimiz

A limlərin fikrincə, bayramın tarixi çox qədimdir. Elmi araşdırmalar Novruz bayramının ibtidasını çox əski çağlarla - Zərdüşt peyğəmbərin yaşadığı dövrə bağlayır, onun yaşını ən azı 3700, ən çoxu 5000 ilə bərabər tuturlar.

Qədim Vavilonda bu bayram Nisanın (mart, aprel) 21-ci günü qeyd olunurdu və 12 gün davam edirdi. Bununla belə 12 günün hər birisinin öz mərasimi, ayinləri, əyləncələri mövcud idi. İlk yazılı mənbədə qeyd olunur ki, Novruz bayramı bizim eradan əvvəl 505-ci ildə yaranmışdır.

İslam xadimləri bu bayrama həmişə dini rəng verməyə çalışırlar. Ancaq Novruzun islamdan da əvvəl yaranmasını görkəmli maarifçilərdən Firdovsi, Rudaki, Avisenna, Nizami, Sədi, Hafiz və başqaları da təsdiq edirlər. Novruz bayramının yaranma tarixinə həsr olunmuş yazılardan Nizamilmülkün "Siyasətnamə"sini, Ömər Xəyyamın "Novruznamə"sini və başqalarını qeyd etmək olar.

Azərbaycan xalqı Novruzun gəlişinə ən azı dörd həftə əvvəldən hazırlaşmağa başlayır. Belə ki, hər həftənin ikinci günü Su, Od, Yel və Torpaq çərşənbəsi qeyd olunur. Mifik düşüncələrə əsasən, birinci çərşənbə günü su və su mənbələri təzələnir və hərəkətə gəlir, dördüncü Torpaq çərşənbəsində təbiət oyanır və bu baharın gəlişindən xəbər verir.

Novruz bayramı qədim ənənələrlə, oyunlarla zəngindir. Qədim ənənələrdən "Xıdır İlyas" (məhsuldarlıq, çiçəklənmə rəmzi), "Kosakosa" məzəli meydan oyununu (baharın gəlməsi rəmzi) və falabaxmanı qeyd etmək olar.

Azərbaycan odla bağlı zəngin ənənələrə malikdir və bu, saflaşma, təmizlənmə əlamətidir. Tonqallar qalanır və Novruzdan əvvəl Axır çərşənbədə yaşından və cinsindən asılı olmayaraq hamı tonqalın üstündən tullanmalıdır, özü də yeddi dəfə, ya bir tonqalın üstündən yeddi dəfə və ya yeddi tonqalın hərəsinin üstündən bir dəfə. Tullanarkən bu sözlər deyilir: "Sarılığım sənə, qırmızılığın mənə". Tonqal heç vaxt su ilə söndürülmür. Tonqal özü sönəndən sonra cavan oğlan və qızlar həmin tonqalın külünü yığıb, evdən kənar bir yere, çölə atırlar. Bu o deməkdir ki, tonqalın üstündən tullanandan bütün ailə üzvlərinin bədbəxtliyi atılan küllə birlikdə özlərindən uzaqlaşdırılır.

Su ilə saflaşma isə suyun real əlaməti ilə əlaqədardır. Təzə ildə

Novruz ənənələri, mərasim və ayinləri

axar suyun üstündən tullanmaqla keçən ilin günahlarını yumuş kimi olursan. Bundan əlavə, bütün ailə üzvləri ötən ilin axırını gecəsi, yatmadan əvvəl bir-birinin üstünə su çiləyirlər. Deyilənə görə, axırınçı çərşənbə gecəsi bütün axar sular dayanır və hamı ona səcdə edir, hətta ağaclar da yerə əyilir. Əgər təzə il axşamı hər kəs bu sudan içərsə, onlar yeni ildə bütün xəstəliklərdən uzaqlaşardılar.

Novruzun ən yüksək zirvəsi köhnə il öz səlahiyyətlərini təzə ilə verəndə olur. Bu anda köhnə ənənəyə görə Novruzun şərəfinə top və tüfənglərdən yaylım atəşləri açılır. Hələ XIX əsrdə N.Dubrovın bu haqda yazmışdır: "Azərbaycanda baharın gəlməsini şəhər və kəndlərdə açılan yaylım atəşləri bildirirdi". Azərbaycanda Novruz bayramı təntənəsinin iştirakçısı olan Adam Oleari hələ 1637-ci ildə yazırdı: "Münəccim (astroloq) tez-tez yerindən qalxaraq astronomik cihaz və günəş saati vasitəsilə günəşin hündürlüyünü təyin edib, gündüzlə gecenin bərabərleşdiyi anı elan edir: "Təzə il gəldi" və elə bu anda yaylım atəşləri başlayır, şəhərin qüllələrindən və divarlarından musiqi sədaları ucalır. Beləliklə, Bahar bayramı başlanır".

Azərbaycanlılar bayram süfrəsinə xüsusi diqqət yetirirlər. Süfrədə adları da "S" hərfindən başlayan yeddi növ xörək olmalıdır. Süfrəyə həmçinin sumax, sirkə, süd, səməni, səbzə və sairə düzülərdi. Bunlardan başqa, masanın üstünə güzgü və şamlar, güzgünün üstünə isə boyanmış yumurtalar qoyulur. Bunların da öz rəmzi mənası var: şam - od, işıq deməkdir (hansı ki, insanı bədhəzərdən qoruyur), güzgü - aydınlıq rəmzidir.

Ənənəyə görə, bayramın ilk günü hamı evdə olmalıdır. Xalq arasında deyirlər: "Əgər bayram günü evdə olmasan, yeddi il evdə olmayacaqsan". Keçmişdə bir qayda olaraq, çöl qapıları bağlanmışdı. Təzə ilin birinci günü bütün gecə işıqlar söndürülmür. Sönmüş od, işıq bədbəxtlik əlamətidir.

Novruz qeyd edərkən kəndlilər təzə ilin necə keçdiyini: quru və yaxud yağıntılı, məhsuldarlığın dərəcəsini təyin edirdilər. Ənənəyə görə Novruzun birinci gününü - yaz, ikincini - yay, üçüncünü - payız, dördüncü gününü isə - qış əlamətləri sayırlar. Əgər birinci gün küləksiz və yağmursuz olarsa, deməli, bu yaz kənd təsərrüfatı işləri üçün əlverişli olacaq. Əksinə, yağmurlu, külək olsa, deməli, bütün yaz belə olacaq. Qalan üç gündə də yayın, payızın və qışın necə olacağı təyin olunurdu.

"Azərbaycan"